

Underforsøket av modulstrukturert fag- og yrkesopplæring innen opplæring i kriminalomsorgen: oppsummering av erfaringer

Bakgrunn og Formål

Fra 1. august 2024 innføres det modulstrukturerte læreplaner for voksne i grunnopplæringen (grunn- og videregående opplæring). Modulstrukturering innebærer å organisere opplæringen i mindre enheter. Deltakeren kartlegges og innplasseres på modulen som tilsvarer medbrakt kompetanse. Deltakeren kan avslutte opplæringen og få utstedt et kompetansebevis etter gjennomførte moduler. Kompetansebeviset vil gi et grunnlag for videre opplæring og ha betydning når den voksne søker arbeid.

Siden 2017 har det pågått forsøk med modulstrukturert opplæring (MFY) for voksne på både grunnskolenivå og videregående skoles nivå. Det har siden 2019 (underforsøket) vært gjennomført et eget forsøk innenfor opplæring i kriminalomsorgen. Forsøket er gjennomført av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (Hkdir), og evaluert løpende av Ideas2Evidence. Formålet med forsøket er prøve ut om modulstrukturerte læreplaner kan øke gjennomføringen av videregående opplæring for voksne, gjøre opplæringen mer fleksibel og relevant, og styrke tilknyttingen til arbeidslivet.

Underforsøket i opplæring i kriminalomsorgen, gjennomført i fylkeskommunene i Trøndelag, Innlandet, Agder, og Oslo kommune, undersøkte hvordan modellen med modulstrukturert fag- og yrkesopplæring kunne tilpasses for innsatte i fengsel. Viken fylkeskommune (Østfold fra og med 2024) ble med i underforsøket i 2020 (selv om Viken ikke var innlemmet i hovedforsøket)

Denne oppsummeringen er en sammenstilling av oppsummerte erfaringer fra prosjektlederne i underforsøket og informasjon fra evalueringsrapportene fra hovedforsøket (utarbeidet av Ideas2Evidence).

Formelle rammer

Hovedforsøket startet med åtte læreplaner i 2017, men ble utvidet til 13 læreplaner i 2019. Underforsøket kom i gang i 2019 med alle 13 forsøksfagene. Det gjelder læreplanene i logistikk, gjenvinning, produksjonsteknikk, renholdoperatør, salgsfaget, fiske og fangst, kokk, institusjonskokk, betong, rørlegger, trevare- og bygginnredning, helsefagarbeider og malerfaget.

HKDIR har sammen med Statsforvalteren i Vestland koordinert underforsøket.

Deltagelse og organisering

Siden oppstarten i 2019 har det vært arbeidet med mange mulige kandidater i underforsøket. Om lag 25 kandidater har gjennomført en eller flere moduler underforsøket. En stor del av disse kandidatene har gjennomført i Agder. Et fylke har ikke prøvd ut MFY på noen kandidater.

Det er ulike årsaker til at det ikke har vært flere deltakere. Mange har opplevd usikkerhet og utfordringer med å tilby MFY til kandidater som en vet overføres til et annet fylke uten tilbud om MFY ved løslatelse. Den gjennomsnittlige soningstiden i fengsel har trolig også spilt inn her. I Oslo er denne på vel tre måneder, noe som gjør det utfordrende å rekruttere kandidater.

Et fylke har hatt som prinsipp at de skulle rekruttere deltakerne til forsøket da de ble løslatt, og skulle starte med MFY opplæringen utenfor murene. Fylket vurderer selv at dette var et strategisk valg som kanskje medvirket til at handlingsrommet i underforsøket ikke ble utnyttet godt nok.

Andre fylker rapporterer at tilgangen til aktuelle arbeidsplasser i arbeidsdriften i fengsel har vært et hinder. I dette ligger også trolig ressursituasjonen til Kriminalomsorgen, samt manglende innsikt og kunnskap i forsøket for aktørene utenfor utdanningslinjen.

Fylkene har valgt ulik organisering og innramming av underforsøket. Agder fylkeskommune har valgt å la et karrieresenter stå for gjennomføringen. I andre fylker er det skolene som har hatt dette ansvaret. Hos andre, som Oslo kommune, har begge instanser vært involvert i ulike faser av løpet. Mange fylker vurderer at de ser i ettertid at arbeidet med MFY burde i tidligere fase bli knyttet opp til eksisterende karrieresentre o.i., oppfølgingsbaser (der hvor de finnes), friomsorgen og andre mulige aktører som kan bidra til god overgang ut av fengsel til videre opplæring. Dette vil kreve samarbeid og samordning i egen organisasjon og et enda tettere forvaltningssamarbeid fremover.

Et karrieresenter står gjerne nærmere voksenopplæringen enn det en ordinær videregående skole gjør. Erfaringene fra Agder kan tyde på at det har vært hensiktsmessig for dem å la karrieresenteret ha dette ansvaret. Det har sikret et tett samarbeid mellom dem og skolene, og sikret ett nettverk med tanke på oppfølging for videre yrkesopplæring mot og etter løslatelse.

Oppfølgingsklassene kunne gjerne hatt en tydeligere rolle i forsøket, eller bør ha det fremover. De spiller en viktig rolle i dette landskapet, hvor de ikke direkte skal fungere som bindeleddet mellom løslatelse og NAV, men heller bidra til å tilby støtte i overgangsfasen etter soning. Dette kan inkludere ulike aspekt av reintegrering i samfunnet, inkludert innleggelse for behandling, andre hendelser som i stor grad påvirker livet til deltakere, eller oppstart av opplæring.

Flere fylkeskommuner i underforsøket har meldt inn at det har vært veien med kandidater i MFY som har vært utfordringen, ikke selve opplæringen til deltakerne i de ulike modulene. Mange viser til nødvendigheten av en fornyet og forsterket samarbeidskultur med arbeidsdriften i fengslene. Verkbetjenter og ansatte i arbeidsdriften kan være nyttige i rekrutteringsprosessen, men i tillegg blir det trukket fram av flere fylker at et samarbeid mellom alle gruppene som har et løslatelsefokus er nyttig, og kanskje nødvendig for å lykkes. Erfaringer tyder på at det er svært positivt at alle ansvarlige parter blir tidlig knyttet opp i arbeidet med MFY.

Prinsipp for gjennomføring

Så mye som mulig av opplæringen, skal i forsøket finne sted i bedrift. Tanken er å gjøre opplæringen mer relevant og praktisk orientert ved å innlemme den direkte i en reell arbeidssituasjon. Dette gir deltakerne mulighet til å lære fag i en virkelig arbeidssituasjon, noe som kan være særlig nyttig for vår sektor, hvor mange trenger å styrke tilknyttingen sin til arbeidslivet.

Det har vært en utfordring i forsøket å få på plass arbeidsplasser for kandidatene, og enkelte av arbeidsplassene har også blitt lagt ned i løpet av forsøksperioden. Erfaringene viser at det er avgjørende med et tett samarbeid med arbeidsdriften i fengselet for å sikre tilgang på stabile arbeidsplasser under opplæringssituasjonen.

Arbeidsplassen bør kunne fungere som lærebedrift. Arbeidsdriften (eller andre) må ha aktuell kopling til arbeidslivet utenfor murene, samtidig som den er koplet til læring. Arbeidsdrifter som er godkjente lærebedrifter kan i noen tilfeller være en forutsetning for å lykkes. Det setter krav til pedagogisk kompetanse hos ansatte i arbeidsdriften. Det er uansett verdt å fortsatt fokusere på arbeidsdriften som læringsarena, med gode praksismuligheter og et tverrsektorielt samarbeid som kan gi flere dimensjoner til opplæringen.

Flere forsøksfylker har også erfart at det har stor læringseffekt å koble på arbeidsdriften i å utarbeide og lage læringsaktiviteter – yrkesutøvere har ofte vel så god innsikt i kompetanse og (uformell) innsikt i forståelse av fag. De kan bidra med mye i utviklingen av både undervisningsopplegg og å få tilrettelagt de praktiske rammene for gjennomføring av opplæringen.

Samtidig blir bedriftsopplæringen supplert med skolebasert undervisning etter behov. Dette betyr at når det er faglige områder eller kompetanseområder som ikke lett kan møtes i en bedriftskontekst, eller når deltakerne trenger ytterligere teoretisk støtte, vil skoleundervisning være en del av opplæringsløpet.

Skolebasert undervisning er aktuelt når læringen ikke kan gis i en bedriftskontekst, eller når deltakerne trenger ytterligere teoretisk støtte. Skolebasert undervisning gir en mer teoretisk tilnærming til læring, noe som kan bidra til at deltakerne får en opplæring som dekker flere sider av fagfeltet.

Det varierer mellom forsøksfylkene hvor vidt det er et strengt skille mellom opplæring på arbeidsplassen og klasseromundervisning, eller om opplæringen primært blir gjort i bedrift.

Flere i underforsøket har kommet med innspill om at det kan være nyttig med skolering i metodikk, for både lærere og andre som bidrar i forsøket, for eksempel ansatte i arbeidsdriften. Dette kan fungere både som motiverende og engasjerende faktorer for viktige aktører. Slike tilbud bør gis på et nivå over hver enkelt enhet, regionalt eller nasjonalt. Det vil også kunne møte et ønske om å utvikle flere arenaer innenfor sektoren som kan støtte opp under MFY-ordningen.

Erfaringer med gjennomføring og bruk av modulstrukturen

I både hoved- og underforsøket er det prøvd ulike tilnærminger til gjennomføringen av modulstrukturen. Ved et lærested ble det for eksempel lagt lite vekt på å gjennomføre modulene sekvensielt. Deltakerne måtte tilpasse seg produksjonen og arbeidsoppgavene i bedriften (arbeidsdriften), noe som medvirket til at de arbeidet med flere moduler parallelt. Dette gav dem mulighet til å utnytte opplæringsmulighetene i bedriften fullt ut, uten å være bundet til en spesifikk modulrekkefølge. Selv om det ved denne måten å gjennomføre modulene på kunne være utfordrende for å holde oversikt over progresjonen, viste det seg å være effektivt for den praktiske læringen i yrkesfaget.

På et annet lærested ble modulstrukturen praktisert strengt, hver enkelt modul måtte fullføres og godkjennes før deltakeren kunne starte på den neste modulen. Denne tilnærmingen gjorde opplærings situasjonen mer strukturert. Noen programfaglærere har i forsøket ytret ønske om mer fleksibilitet under gjennomføringen.

Evalueringen tyder på at forsøkslæreplanene har vært godt tilpasset målgruppene. Noen lærere mener at anvendelsen av kompetansemålene i modulene ikke alltid har vært formålstjenlig. Det er da også kommet en anbefaling om en gjennomgang av fellesfagmålene i evalueringen av hovedforsøket (Ideas2Evidence, 2022b: 61).

Flere fylker rapporterer at det har tatt tid å forstå fleksibiliteten og handlingsrommet i MFY. Hva er for eksempel tverrfaglighet? Hvordan kan dette utvikles? Flere viser til at nærheten til praksis, kan være en av nøklene til å løse dette. Dette kan for eksempel utvikles i det noen kalte for "praksis nær matematikk".

Tilbakemeldinger fra forsøksfylkene er samstemte i at både læreplanene og modulstrukturen er svært godt tilpasset målgruppen. Det kan være mange grunner til at denne organiseringen treffer et behov i vår sektor. En stor del av de innsatte har ikke fullført grunnopplæringen og har rapportert om betydelige utfordringer med grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving, og regning (Eikeland, Jones, Manger og Asbjørnsen: 2022). En modulstrukturert opplæring, som tillater individuell progresjon og tilpasning til hver enkelt sine læringsbehov og tempo, kan derfor være gunstig. De innsatte kan fokusere på og utvikle ferdigheter innenfor spesifikke områder der de føler seg komfortable, samtidig som de gradvis utsettes for mer utfordrende materiale.

Videre kan organiseringen, ved at opplæringen primært har foregått på arbeidsplassen, understøtte en mer praktisk og anvendt læring, som er direkte relevant for arbeidsmarkedet, noe som kan motivere innsatte ved å vise tydelige sammenhenger mellom utdanning og fremtidige jobbmuligheter. Tilnærmingen kan bidra til å bygge opp de innsattes selvtillit og kompetanse på en måte som er tilpasset deres individuelle behov og tidligere erfaringer, og kan forhåpentligvis forbedre deres muligheter for arbeid etter løslatelse.

Realkompetansevurderinger og behov fra deltakerne

En spørreundersøkelse gjort blant forsøkslederne i hovedforsøket viste at 85 prosent var enige i at modulstrukturen gjorde det lettere for deltakerne å ha oversikt over opplæringsløpet sitt. Strukturen bidro til at opplæringen ble mer tilpasset den voksne sine faglige forutsetninger og behov. Et annet viktig mål var å øke fleksibiliteten ved at voksne deltakere kunne ta deler av opplæringsløpet på ulike tidspunkt, noe som viste seg å være effektivt gjennom forsøket.

Hovedforsøket har vist:

- at realkompetansevurdering og modulstrukturerte læreplaner er viktige for å tilby fleksible og individuelt tilpassede opplæringsløp
- handlingsrommet for avkortet opplæringsløp gjennom realkompetansevurdering er ikke alltid fullstendig utnyttet
- det er forskjell på praksis mellom ulike læresteder angående å tilby avkortede løp

Det er ikke gjennomført spørreundersøkelse for underforsøket, men samtaler med forsøkslederne bekrefter at dette også har vært aktuelle problemstillinger også innen opplæring i kriminalomsorgen.

Tilbakemeldinger er at det etablerte systemet for realkompetansevurdering er for omfattende og tidkrevende, så praksis i forsøket har tatt mer form av en enklere kartlegging for å oppnå avkortning av opplæringsforløpet i modulene. Handlingsrommet har blitt opplevd som stort, slik at det for eksempel har vært mulig "å kvittere" ut oppnådde kompetansemål underveis i opplæringen, og på den måten korte ned utført tid innen hver modul.

Med tanke på at MFY fra august 2024 skal innføres som normalordning, kan det være nyttig å se nærmere på organiseringen rundt realkompetansevurdering. Gjennomføring av realkompetansevurdering har vist en positiv sammenheng med fullføring av utdanningsløpet (Ideas2evidence, 2024). Når forsøket viser at tids- og ressursituasjonen viser at dette i liten grad blir brukt, bør dette følges opp videre.

Ideas2evidens viser til at deltakerne har et mangfold av behov som krever individuell tilnærming og støtte:

- Faglig: Deltakerne kommer med ulike bakgrunn og ferdighetsnivå. Noen kan ha behov for grunnleggende opplæring i visse fagområder, mens andre kan trenge mer avansert undervisning eller repetisjon.
- Språklig: Særlig for minoritetsspråklige deltakere kan det være utfordringer med å forstå og bruke norsk i faglig sammenheng. Dette krever tilpasset språkopplæring og støtte for å sikre at alle forstår lærestoffet og kan kommunisere effektivt.
- Psykososialt: Deltakerne kan ha ulike psykososiale utfordringer, som stress, lav selvfølelse, eller vansker med å tilpasse seg nye læringsmiljø. Støtte for å håndtere disse utfordringene er viktig for å fremme læring.
- Praktisk: Dette kan omfatte alt fra bistå å organisere studier til assistanse med praktiske aspekt ved opplæringen, som for eksempel bruk av verktøy eller utstyr i bedriftsopplæringen.

For å møte disse behovene effektivt, har det vært nødvendig med tett oppfølging og støtte fra lærere og veiledere. Dette kan innebære regelmessige en-til-en samtaler, tilpasse undervisningsmaterialer, ekstra støtteklasser, og sterkere samarbeid mellom skolen, arbeidsdriften, og andre støttetjenester. Et målrettet fokus på hver enkelt deltaker sine behov er viktig for å sikre mestring i opplæringsløpet.

Oppsummert:

- Det er en tilnærmet unison tilbakemelding fra sektor om at modulisert opplæring er en type "skreddersøm" for opplæring innenfor kriminalomsorgen.
- Strukturen og formålet med MFY er godt tilpasset målgruppen, og er en mer overkommelig måte for voksne å oppnå fagbrev.
- Realkompetansevurdering er utfordrende å få utnyttet i den praktiske gjennomføringen av MFY.
- Et utvidet samarbeid med arbeidsdriften er en forutsetning i arbeidet med MFY.
- Det er nødvendig å dra alle parter tidlig inn i arbeidet rundt hver enkelt deltaker i MFY. Dette sikrer en god gjennomføring i fengsel, men er vel så viktig ved fortsatt arbeid/opplæring etter løslatelse.
- Det vil være nyttig med et tettere regionalt og nasjonalt samarbeid.

Kilder

Eikeland, Jones, Manger og Asbjørnsen (2022): Norske innsette: Utdanning før og under soning, ønske og planar

Ideas2Evidence (2022a): Fem år med modulstrukturert fag- og yrkesopplæring. Erfaringer fra lærere og bedrifter

Ideas2Evidence (2022b): Modulbasert fag- og yrkesopplæring. Evaluering etter fire år med forsøk

Ideas2Evidence (2024): Sluttrapport fra evaluering av forsøk med modulstrukturert fag- og yrkesopplæring og kombinasjonsforsøket

VOX (2016): Modulstrukturert forberedende voksenopplæring. Prinsippdokument

Samtaler med forsøkslederne i underforsøket (MFY i opplæring innenfor kriminalomsorgen).